

**שיחה לחנוכה -
האור הגנוז
של נרות החנוכה**

מפי הרב חיים איידלס

אלהא דמאיר

הבקשה "אלהא דמאיר ענני" מפורסמת כסגולה לישועה. מקור הדברים בגמרא (עבודה זרה דף יח עמוד א):

"ברוריא, דביתהו (אשתו) דרבי מאיר, ברתיה (בתו) דרבי חנינא בן תרדיון הואי. אמרה לו: זילא בי מלתא (פחיתות כבוד היא לי) דיתבא אחתאה (שאחותי יושבת) בקובה של זונות. שקל (לקח) רבי מאיר תרקבא דדינרי (שלשה קבים של דינרים), ואזל (הלך). אמר: אי לא איתעביד בה איסורא (אם לא נעשה בה מעשה איסור) מיתעביד ניסא (יקרה נס ואוכל להצילה). אבל אי עבדא איסורא - לא איתעביד לה ניסא... אזל רבי מאיר לגבי שומר דידה, אמר ליה: הבה ניהלה (הבא לי אותה). אמר ליה: מיסתפינא ממלכותא (אני מפרד מהמלכות). אמר ליה: שקול (קח) תרקבא דדינרא, פלגא פלח (שחד את השלטון) ופלגא להוי לך. אמר ליה: וכי שלמי (כשיגמרו) מאי איתעביד? אמר ליה: אימא (אמור): 'אלהא דמאיר ענני!' ומתצלת. אמר ליה השומר: ומי יימר דהכי איכא (מי אומר שכך יהיה)? אמר ליה רבי מאיר: השתא חזית (עכשיו תראה). הוו (היו שם) הנהו כלבי דהוו קא אכלי אינשי (כלבים אוכלי אדם). שקל קלא (לקח רגב עפר) שדא בהו (זרק עליהם). הוו קאתו למיכליה, אמר: 'אלהא דמאיר ענני' (וניצול). שבקוה (שיחרר אותה השומר) ויהבה ליה (ונתה לרבי מאיר). אשתמע מילתא בי מלכא (נודע הדבר בבית המלך). אתיוה (הביאו את השומר), אסקוה לזקיפה (העלוהו לגרדום). אמר: 'אלהא דמאיר ענני', אחתוה (הורידוהו), שלא יכלו לתלותו). אמרו ליה: מאי האי (מהו לחש זה)? אמר להו: הכי הוה מעשה."

תמה הסבא קדישא המהרש"א (חדושי אגדות):

"ויש לדקדק היאך ייחד ר' מאיר שמו של הקדוש ברוך הוא על עצמו בחייו, שהרי אמרו 'אין הקדוש ברוך הוא מייחד שמו על הצדיקים בחייהם, שנאמר 'אלהי אברהם ופחד יצחק וגו'' (מדרש תנחומא)? ויש לומר דלא אמר 'אלהא דמאיר כו' (על עצמו), רק לסימן בעלמא על שמו ולא נתכוין כל עיקר על שמו, רק נתכוין אלהא דמאיר לארץ ולדרים עליה הוא יעננו". הוה אומר שר' מאיר לא התכוון שהקב"ה הוא אלוקויו, אלא הזכיר את שמו ברמז והתכוון לכוחו של הקב"ה להאיר לארץ ולדרים עליה. עוד מוסיף המהרש"א:

"או שאמר 'אלהא דמאיר' לנו במלכות יון הקודמת בנס הנרות של חנוכה, כמו שייסד הפייט 'ומי יאיר לך מאיר כו' - הוא יעננו, להציל אותנו בנס מידיהם. וקל להבין".

יוצא מזה שבכל פעם שאדם מזכיר 'אלהא דמאיר ענני' מזכיר הוא את נס חנוכה, לומר שכשם שמאיר הקב"ה באור הנרות ועשה נס בימים ההם כך יאיר לנו הקב"ה גם בזמן הזה, בתוך הצרה. יש להתבונן מה הטעם שדווקא הנרות מאירים לנו את אור הישועה.

האור וחנוכה

עצם הדבר שנס חנוכה מבוטא דווקא במילה 'מאיר' מביא אותנו למה שמובא בספרים רבים שכל עיקר הנס של חנוכה הוא האור. מובא בספר 'דרכי אמונה' מהרבי ממונקאטש, בעל ה'דרכי תשובה', אביו של הרבי ממונקאטש המנחת אלעזר, בשם אביו רבי שלמה שפירא שנס החנוכה מצוין דווקא על ידי האור משום שהגימטריא המלאה של אור - אל"ף, ו"ו, רי"ש, היא כגימטריא של חנוכה - חו"ת, נו"ן, כ"ף, ה"ה. עוד האריך מאד בדבר הבני יששכר שימי החנוכה מאירים לנו את האור הגנוז שנברא בששת ימי בראשית, כפי שמובא במדרש (חגיגה דף יב עמוד א): "אמר רבי אלעזר: אור שברא הקדוש ברוך הוא ביום ראשון אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו, כיון שנסתכל הקדוש ברוך הוא בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים עמד וגנזו מהן, שנאמר 'וימנע מרשעים אורם'. ולמי גנזו לצדיקים לעתיד לבא שנאמר 'וירא אלהים את האור כי טוב', ואין טוב אלא צדיק, שנאמר 'אמרו צדיק כי טוב'. על כך מביא הבני יששכר (חודש כסלו, מאמר א) בשם הרוקח (סי' רכה): "שעל כן נתקנו ל"ו נרות כנגד ל"ו אור ונר ומאורות שנזכרו בתורה. הוא רמזית אור הגנוז ששימש ל"ו שעות לאדם הראשון ואחר כך נגנז ונתכסה בתורה". מקור הדברים בלשון המדרש (בראשית רבה פרשה יב סימן ו):

"רבי לוי בשם רבי נזירא אמר: שלשים ושש שעות שמשה אותה האורה, שתיים עשרה של ערב שבת, ושתיים עשרה של ליל שבת, ושתיים עשרה של שבת. כיון שחטא אדם הראשון בקש לגנזה, חלק כבוד לשבת שנאמר 'ויברך אלהים את יום השביעי', ובמה בירכו? באור. כיון ששקעה החמה בלילי שבת שמשה האורה... האירה אותה האורה כל היום וכל הלילה. כיון ששקעה חמה במוצאי שבת התחיל החושך ממשמשת, ובא באותה שעה נתיירא אדם הראשון, אמר: שמא אותו שכתוב בו 'הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב' בא להזדווג לי, ואומר 'אך חשך ישופני', אתמהא. מה עשה לו הקדוש ברוך הוא? זימן לו שני רעפים והקישן זה לזה ויצאת האור וברך עליה, הה"ד 'ולילה אור בעדני' (תהלים קלט)."

מעין זה מופיע באופן אחר בפרקי דרבי אליעזר (פרק כ):

"בין השמשות של שבת היה אדם יושב ומהרהר בלבו ואומר אוי לי, שמא יבוא הנחש שהטעה אותי בערב שבת, שנאמר 'תשופנו עקב'. נשתלח לו עמוד של אש להאיר לו ולשמרו מכל רע, ראה אדם לעמוד של אש ושמוח בלבו, ואמר עכשו אני יודע שהמקום עמי. ופשט ידיו לאור האש וברך 'בורא מאורי האש'. וכשהרחיק ידיו מהאש, אמר אדם עכשיו אני יודע שנבדל יום הקדש מיום החל, שאין לבער אש בשבת, אמר 'ברוך המבדיל בין קדש לחל'!"

¹ מכאן למד הטור (אורח חיים סי' רצח) את מקור המנהג להסתכל בציפורני ידיו בשעת ברכת 'בורא מאורי האש' בהבדלה.

גדולת יום החנוכה שזכה להיקבע בשנה האחרת לימים טובים בהלל והודאה, הוא דווקא בקביעות מים טובים ומאירים בתור ימי החול והמעשה. בדרך כלל יום טוב משמעותו מניעה ממלאכה, כפי שלומדת הגמרא (מגילה דף ה עמוד ב) ². אמנם במפורש כותב רש"י על לשון הגמרא (שבת דף כא עמוד ב) ביחס לחנוכה: "לשנה אחרת קבעום ועשאו ימים טובים בהלל והודאה" - "לא שאסורין במלאכה, שלא נקבעו אלא לקרות הלל ולומר על הנסים בהודאה". רש"י דייק דבריו מלשון הגמרא "עשאו ימים טובים", לא לשם איסור עשיית מלאכה אלא כפי שהגמרא מפרטת בעצמה לעניין - "הלל והודאה" בלבד.

מעיקר הדין כאמור אין איסור עשיית מלאכה בחנוכה. אך מצינו בדברי הפוסקים מנהגים שונים בזה. הטור (אורח חיים סימן תרע) כותב: "ונוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות ואין להקל להן". הב"ח במקום מביא בשם המהרי"ל (הלכות חנוכה אות יא): "קבלה בידינו שאין לאדם לעשות מלאכה בשעה שנרות דולקים בחנוכה ויש אומרים גם ביום הראשון וביום האחרון מנהג רבותינו נוחי נפש לאסור מלאכה". למד הברכי יוסף (ס"ק ד) מדבריו: "משמע דגם האנשים לא יעשו מלאכה בעוד שהנרות דולקות". למעשה כתב השולחן ערוך (סימן תרע סעיף א): "ונוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות", והעיר הט"ז (ס"ק ב): "אבל האנשים ודאי אין שייכות מנהג בזה". בטעם הדבר כתב הט"ז: "כיון שנעשה הנס ע"י הנשים יפה להם כשהם נוהגות שלא לעשות מלאכה" והעתיק המשנה ברורה (ס"ק ג) את דבריו. אך יש מקומות שבכל זאת החמירו גם לאנשים בזה.

ויהי ערב ויהי בוקר

ראוי להתבונן בטעם איסור עשיית המלאכה דווקא בשעה שהנרות דולקים, מה שנראה שהארת האורות גורם למצב של יום טוב ואיסור עשיית מלאכה. לשם כך נקדים מאמר חז"ל נוסף שבו הסבא קדישא המהרש"א מוצא סימוכין לחנוכה ולצרת גזירות היוונים ונס חנוכה. אומרת הגמרא (שבת דף עז עמוד ב):

"רבי זירא אשכח (פגש) לרב יהודה דהוה קאי אפיתחא דבי חמוה (בעמדו על פתח בית חמיו), וחזייה דהוה בדיחא דעתיה (וראה שהיתה דעתו בדוחה עליו), ואי בעי מיניה כל חללי עלמא הוה אמר ליה (ואם ישאל ממנו על כל הנעשה בעולם ישיב לו). אמר ליה: מאי טעמא עיזי מסגן ברישא והדר אימרי (מדוע העיזים השחורות הולכות בראש ורק אחריהן הרחלות הלבנות)? אמר ליה: כברייתו של עולם. דברישא הוה חשוכא והדר נהורא (כבריאית העולם שבתחילה היה חושך ואח"כ אור)".

יש להתבונן מפני מה נתיירא אדם הראשון ומהו סיבת חששו? כן צריך להבין מפני מה גילוי האש ומציאת האור בהכאת שני הרעפים ובהופעת עמוד האש יישרה את דעתו של אדם הראשון.

אומר הבני יששכר (מאמרי חודש כסלו מאמר ב):

"והנך רואה יידי דברי עיר וקדיש שכל דבריו דברי קבלה מפי אליהו ז"ל אמר שהארת המצוה נר חנוכה הוא מהארת אור הגנוז (וממילא תבין כיון שבימי הנס בזמן החשמונאים דלקה המנורה באור שלא כטבע רק בנס.. א"כ על כרחך האורה באה מן האור הגנוז שננז בתורה), וכיון שנקבע לדורות ברוח הקודש הוא מפני שידעו בכל שנה יתגלה האור ההוא..."

על כן קראו לימים האלה חנוכה שהוא חינוך והרגל על לעתיד גאולה העתידה שאז יתגלה לנו האור הגנוז בשלימות כמשארז"ל וגנזו לצדיקים לעתיד לבא (חגיגה יב). כדכתיב "לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולנוגה הירח לא יאיר לך והיה לך ה' לאור עולם" (ישעיה ס יט)...

תקנו ל"ו נרות (כנגד השעות ששימש האור הראשון כנ"ל) כנגד לשון אור, ומאורות, ונר, נזכר בתורה ל"ו פעמים עיין שם. הוא מה שכתבתי שהאור הגנוז נגז בתורה והוא ששימש ל"ו שעות (נגד מנין ה' פעמים או"ר שנזכר בתורה ביום א' בנימ' אלף ל"ה ובהחזרת אלף לאל"ף (סוד הכתוב איכה ירדוף אחד אלף) הנה הם אל"ה בנימ' ל"ו, והנה נגז בתורה), כשרצו היוונים לבטל התורה אשר בה אור הגנוז הלזה, הנה הש"י התנוסס להאיר להם בנר מצוה ותורה אור הוא אור התורה מן הארת אור הגנוז, ועל כן נזכר בתורה ל"ו פעמים אור ונר ומאורות כנ"ל, ועל כן תקנו ל"ו נרות, אשרי העם שככה ל"ו".

ימי החנוכה לא בטלים לעתיד לבוא

על הפלגת קדושת חג החנוכה נכתב בעטרת זקנים על השלחן ערוך (סי' תרעו) כי חנוכה ופורים אינם בטלים גם לעתיד לבוא. אמנם גירסת המדרש (משלי ט ב) שבידינו עוסקת רק בפורים, אך במגיד מישרים (מהדו"ק פ' ויקהל) ובספר מנות הלוי לר' שלמה הלוי אלקבץ הובאה הגירסה של 'חנוכה ופורים'. מכאן טעם דברי המהרש"ל בהדלקת הנרות "להדליק נר של חנוכה" במילה אחת ולא בב' מילים - "של חנוכה". שהקדמת האות ל' למילה חנוכה מרמזת על חנוכה העתיד שלא יבוטל, כמו שלמדו חז"ל (מסכת תמיד דף לג עמוד ב) על הפסוק "מזמור שיר ליום השבת", שמרמז על יום שכולו שבת העתיד לבוא.

² "הספד ותענית - קבילו עליהו, מלאכה לא קבילו עליהו. דמעיקרא כתיב שמחה ומשתה ויום טוב, ולבסוף כתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה, ואילו יום טוב לא כתיב".

שיסד השם יתברך בבריאה ברישא חשוכא והדר נהורא (שבת עז ב). כך הוא בכל ימות עולם אין לך שום אור מתגלה אלא מתוך החושך הקדום לו... וכן כל דבר מתוך חושך יוצא אור שהוא ממש היפך אותו החושך בין בדורות בין בפרטי נפשות".

לעולם הקב"ה קודם "מכסה שמים בעבים" ורק אחר כך משפיע - "המכין לארץ מטר". תמיד יישמע קול רעם אדיר עד שינועו אמות הספים ורק אז משפיע גשמי ברכה. האור של ברכת הגשמים בא דווקא מתוך חושך ופחד שקודם לו. מסביר השפת אמת (חנוכה שנה תרנד): "זזה שכתב 'ויהי ערב ויהי בוקר', פירוש שכפי ברור התערובות ושריפת הפסולת ימצא בוקר". האש נאחזת בעץ וכן השמן בשעווה דווקא על ידי מה שבתחילה מכלים הם מעט מן העץ או השעווה, ועל ידי זה יוצא אור. האור בא דווקא על ידי שריפת החומר, הפיכת העץ או השעווה לפסולת. ככל שיש יותר חומר שניתן לשרוף כך גדל האור באיכות ובמשך זמן הארתו. תמיד בהתחלה מופיע הפסד וכליון ורק אחר כך אורה ושמחה. אך כל זה נעשה באור שורף ומכלה. אך אור הגנוז אינו שורף ומכלה, אלא רק מאיר בלא ביטול החומר שתחתיו, שכן הוא עצם האור ולא זקוק לחומר בעירה. זהו האור שנברא בתחילת הבריאה ונגזע עבור הצדיקים, אור בלא חושך, הארה בלא כליון וברור פסולת. זה היום העתידי שהוא יום בלא לילה. לכן בשבת קודש לא כתוב "ויהי ערב", משום ששולט בו אותו האור הגנוז שבו אין חושך כלל.

הארת האור הגנוז

כך גם בנס חנוכה היה אור המנורה דולק בלא כליון השמן, שזהו בחינת אור הגנוז. את אותו האור הגנוז שהתגלה בימי החנוכה לאחר ביטול החושך היווני, המשיכו לאחר מכן החשמונאים בהדלקתם את המנורה. הנר המערבי של המנורה מעיד ששכינה שורה בישראל במה שלא כבה, כיוון שאינו אור גשמי אלא אור הגנוז הבא בהשראת שכינה ולכן לא שייך בו סיום וכיבוי חלילה.

התורה בתארה את חוב הדלקת הנרות אומרת: "דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלתך את הנרת אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות. ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרתיה כאשר צוה ה' את משה" (במדבר ח ב-ג). פירש רש"י: "להגיד שבחו שלה אהרן שלא שינה". הדבר מעורר צורך להבין מהו השבח הגדול כל כך שלא שינה אהרון דווקא בעניין זה? בסוף ספר 'בארות המים', מהרבי הקדוש והנורא רבי הרש"ל מרימינוב, תלמידו ושמשו של הרבי מנחם מנדל מרימינוב, מובא בשם הרבי מרוז"ן פירוש לדבר³. הטעם שביום הראשון של בריאת הראשון נאמר "ויהי כן" ולא "ויהי

הגמרא ממשיכה ומתארת שאלות נוספות ששאל ר' זירא את רב יהודה על טבעו של עולם, וכמובן שטמון בדברים סודות נפלאים ונשגבים על מהות העולם. אך המהרש"א (חדושי אגדות ד"ה מ"ט) ביאר:

"דמלכות יון נמשל לעז, כמו שכתוב בדניאל 'וצפיר העזים הגדיל'. וישראל נמשלו לשה, כמו שכתוב 'שה פזורה ישראל'. ולפי שבבית שני לא עמדו מלכים לישראל מלכי חשמונאי והורדוס עד שמלכו בזמן הבית מקודם מלכות יון אלכסנדר מוקדן, ואחריו מלכים אחרים מיון. אמר על זה מאי טעמא עיזי, שהוא מלכות יון, אזלן ברישא למלוך בבית שני, ואחר כך אימרי שהוא מלכות ישראל. ואמר לו שכבר נרמז זה בברייתו של עולם דברישא חשיכה, שנאמר 'וחושך על פני תהום', והדר נהורא כדכתיב 'יהי אור'. ואמרו בבראשית רבה 'וחושך על פני גו' - 'זו יון', שהחשיכה עיניהם. ואחר כך מלכות חשמונאי שהוא אור שמלכו בנס נרות של חנוכה".

את לשון הכתוב בדניאל "וצפיר העזים הגדיל" אנו מזכירים מדי שבת בפיט "ברוך ה' יום יום": וצפיר העזים הגדיל עצוקיו, וגם חזות ארבע עלו למרוקיו. ובלבם דמו להשחית את רחוקיו, על ידי כהניו מגר מתקומקיו. חסדי ה' כי לא תמנו, כי לא כלו רחמי". צפיר העזים שהגדיל זו מלכות יון כאמור. אותו 'חזות ארבע' הוא המשך חזון דניאל על ארבע רוחות השמים. ומלכות יון שחשבה להשחית את עם ישראל 'רחומיו', לא הצליחה ליישם את כוונתה מתוך הצלת ישראל 'על ידי כהניו' - החשמונאים. מלכות יון נמשלה דווקא לעז משום תכונת העזות והחוצפה שהיה לה להתקומם נגד תורת ה' ומצוותיו, כטבעו של עז שהוא עז בבהמות הדקות (ביצה דף כה עמוד ב). כפי שכותב השם משמואל (פרשת מקץ שנה תרעד):

"והנה מדת היונים היא עזות כמו שראה דניאל מלכות יון בדמות נמר שיש בו מדת העזות, כמו שאמרו ז"ל 'היו עז כנמר', והם הכניסו מדת החוצפה והעזות בישראל. וכשגברו מלכות בית חשמונאי ונצחום לקחו מהם מדת העזות להקדושה, והיינו שהאדם אף שאינו כדאי ואינו ראוי ירהיב עוז בנפשו לגשת אל הקודש ולהאמין בעצמו שמעתה יחזיק מעמד ולא יפול עוד בנפלים".

על אף שכפי דרך הטבע אין מקום לחשמונאים להתקומם נגד היוונים, שכן הם מעטים מול רבים, חלשים מול חזקים. בכל זאת לקחו החשמונאים את תכונת העזות ששרתה בטבע היווני ונטלוה אל הקודש לזכות להילחם בטומאת יון ולהכרית אף שלא כדרך הטבע. מתוך מידת העזות סר צילם של היוונים מעל ישראל וניצחום במלחמה, דווקא מכח נטילת תכונת יון והכנעתם תחתם.

אומר ר' צדוק הכהן מלובלין (רסיסי לילה אות כד): "הסדר

³ מעין זה מופיע במלבים (במדבר ח ג) ובחזוה מלובלין (תורת אמת פרשת בהעלותך).

האמרי אמת כי בנתינת טיפת שמן בנר בכל יום קיים מצות הדלקת נרות, כפי שמלמדת הגמרא (ביצה כב.) שנתנית שמן בנר נחשבת להבערתו. כלומר הכהן היה נותן מדי יום שמן רק לשם קיום המצוה, אך לא היה כלה השמן כלל מן המנורה. כל זה מכח פעולתו הראשונה של אהרן שהמשיך את מדריגת האור הבהיר - "ויהי כן" לתוך עבודת הדלקת המנורה. זוהי כוונת דברי הרמב"ן (במדבר ח ב) המפורמים:

"לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות בקר וערב, לשון רש"י ממדרש אגדה... ובלשון הזה מצאתיה במגלת סתרים לרבינו נסים שהזכיר האגדה הזו ואמר, ראיתי במדרש כיון שהקריבו שנים עשר שבטים ולא הקריב שבט לוי וכו', אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה דבר אל אהרן ואמרת אליו, יש חנכה אחרת שיש בה הדלקת הנרות ואני עושה בה לישראל על ידי בניך נסים ותשועה וחנכה שקרויה על שמם, והיא חנכת בני חשמונאי".

כוחו של אהרן להמשיך את האור הגנוז עד לבני בניו בית חשמונאי שיאירו אור זה על עם ישראל עם הנצחון על החושך - מלכות יוון. זוהי כוונת מה שראינו לעיל את דברי הרוקח על תקנת ל"ו נרות בחנוכה כנגד ל"ו שעות ששימוש האור הגנוז בבריאת העולם. כפי שביאר התפארת שלמה (פרשת בראשית): "כי האור של ז' ימי באשית אשר נגזז לעתיד לבא, ביום השבת נתעורר האור ההוא לכן הוא כולו אור אין בו ערב כלל". זוהי הבטחת הקב"ה לישראל טרם יציאת מצרים "ולכל בני ישראל היה אור במושבבתם" (שמות י כג), שיזכו אחר יציאתם אל האור הגנוז.

אחר חטא אדם הראשון רואה האדם את שקיעת השמש וחושך חלילה שלעולם יישאר בחושך החטא. לכן חושך אדם הראשון שיבוא עליו הנחש דווקא בחושך הלילה, משום שזוהי מהותו שבא להחשיך את אורו של עולם במעשי רשעות. ניחמו הקב"ה במה שגילה לו את האפשרות להדליק את האור בהכאת ב' רעפים זה בזה. כלומר בעולם הזה הדרך להינצל מהחטא הוא בדרך עשיית מלאכה, "יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, שיגיעת שניהם משכחת עון" (מסכת אבות ב ב). העמל והיגיעה יזכו את האדם לזכות שיתקיים "לילה אור בעדני". זו המדריגה שתיאר השפת אמת שבהתאם לשריפת הפסולת, ההתגברות על היצר ועמל האדם, יזכה להארה. זוהי תכליתם של חבלי משיח, קודם החשכה ומתוך התגברות עליה - "העם ההלכים בחשך ראו אור גדול" (ישעיהו ט א). אך כל זה עד ביאת משיח, אשר בביאתו יתוקן חטא אדם הראשון ולילה כיום יאיר, יתוקן

אור" הוא משום שלא נשאר האור בתכונתו זו גם בשאר ימי מעשה בראשית. האור של היום הראשון נגזז, וממילא לא שייך לומר עליו "ויהי כן", כיוון שלא נשאר כן כמות שהוא. כשכתוב "ויעש כן אהרן" רוצה התורה לחדש לנו כי המשיך אהרן את אותו האור שנאמר עליו "ויהי כן" לשאר הימים מכח הדלקת המנורה. זו כוונת רש"י "שלא שינה", אין הכוונה שלא שינה מציווי משה שבזה אין חידוש, אלא שלא שינה מאותו אור הגנוז שנברא בראשית מעשה שמיים וארץ. אצל אהרן לא הייתה השתנות האור הגנוז והפסקתו, ואת אור זה מאיר הוא לעולם בהדלקת המנורה.

על דרך זה יש להבין את דברי המדרש (ילקוט שמעוני בראשית רמז ה):

"אמר הקדוש ברוך הוא לרשעים: אני בראתי את העולם שנאמר בו "ויהי כן", ואתם אומרים "לא כן"? אני אומר "לא כן" ואתם אומרים "כן"? חייכם לא כן הרשעים כי אם כמוך על כן לא יקומו רשעים במשפט".

בכל ימות הבריאה לא אמר הקב"ה "ויהי כן" זולת ביום הראשון שבו נברא האור, ואותו האור נגזז בגלל מעשיהם המקולקלים של הרשעים (חגיגה יב.). הרשעים מכחישים את "ויהי כן", את קיומו של אור גנוז פנימי שאינו תלוי בחומר הגשמי. זו כוונת "ואתם אומרים "לא כן", שאתם חולקים ומכחישים את "ויהי כן" במעשיכם, ועל כך נשפטים לעתיד לבוא. זו כוונת תיאור הז"ל (עבודה זרה דף ג עמוד ב) את אופן הענישה של הרשעים בעתיד:

"אמר רבי שמעון בן לקיש: אין גיהנם לעתיד לבא, אלא הקדוש ברוך הוא מוציא חמה מנרתיקה ומקדיר, רשעים נידונין בה וצדיקים מתרפאין בה".

כיצד יתכן שב' פעולות הפכיות נפעלות על ידי אותו הדבר. הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה והללו מתרפאין והללו נידונין? הזהר (פרשת אמור) מגלה לנו כי הוצאת חמה מנרתיקה משמעותה חשיפת האור הגנוז. כשמגיע האור הגנוז רק מי שהתרגל בו בחייו יכול להתעדן בו ולהתרפא על ידו. ואילו הרשעים שכופרים אינם יכולים לעמוד בפניו.

האור הגנוז במנורה

בספר ליקוטי יהודה (פרשת תצוה) מביא שהרבי מבריסק שאל את הרבי מגור בעל ה'אמרי אמת' בפגישתם בורשה כיצד מתיישבת המצוה להדליק את המנורה מדי יום עם דברי המדרש מדרש (תנחומא תצוה ג)⁴ שמעשה נסים היה במנורה שהייתה הולכת ודולקת כל השנה כולה? יישב

⁴ "אמר ר' חנינא סגן הכהנים: אני הייתי משמש בבית המקדש ומעשה נסים היה במנורה, משהיו מדליקין אותה מראש השנה לא היתה מתכבה עד שנה אחרת. ופעם אחת לא עשו הזיתים שמן התחילו הכהנים לבכות ואמר רבי חנינא סגן הכהנים: אני הייתי בבית המקדש ומצאתי מנורה דליקה יותר ממה שהייתה דליקה כל ימות השנה. ראה מעשה נסים".

החטא, "והיה לעת ערב יהיה אור" (זכריה יד ז). לאותה מדריגה עתידה מכוון חנוכה, שנאמר בו שלא ייבטל לעולם, משום שהעולם כולו יעמוד על מדריגת החנוכה, מדריגת הארת האור הגנוז מתוך ביטול מוחלט של החושך. "אור חדש על ציון תאיר ונזכה כולנו במהרה לאורו", לא רק לביאתו אלא להארתו את האור שאין בו חושך כלל. לכן בשעה שדולקים הנרות ואור הגנוז, מדריגת יום השבת, מופיע אין צורך בעשיית המלאכה שכל תכליתה התגברות על החושך.

זהו עומק המחלוקת הגדולה האם הדלקה עושה מצוה או הנחה עושה מצוה. הנחה היא ירידה של אור מלמעלה למטה, בבחינת יום השבת שקדושתה קבועה וקיימת מכח קידושה על ידי הקב"ה. אך הדלקה עושה מצוה היא מצד השתדלותנו ופעולתנו. יש צד שההגעה לאור הגנוז תלויה בעמלנו להתגבר על החושך ולהאיר את האור, אך מאידך אלמלא הארת אור הגנוז בידי הקב"ה אין הגעה לשלמות הארת האור הגנוז.

מזוזה ציצית ונר חנוכה

זו גם כוונת דברי חז"ל (מסכת סופרים כ): "שתהא מזוזה בימין ונר חנוכה בשמאל", והוסיף בשאלות (סי' כז) שתהא טליתו מצוייצת באמצע. שואל הנצי"ב מוולוז'ין מה ענין טלית להדלקת נרות? ומיישב כי כל טעם הפטור מציצית בלילה הוא מטעם "וראיתם אתו". אך לעתיד "והיה אור הלבנה כאור החמה", וממילא מתקיים "וראיתם אתו" גם בלילה. כיוון שנר חנוכה מאירה את אור העתיד הרי שנכון להקפיד ללכת בשעת ההדלקה עם טלית גם בלילה, לקיים מה שנאמר "לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולנגה הירח לא יאיר לך והיה לך ה' לאור עולם ואלהיך לתפארתך" (ישעיהו ס יט). כנגד אותה ציצית שאנו מתעטפים למטה אף הקב"ה מתעטף בטלית, שהיא מקור האור הגנוז, כדברי המדרש (בראשית רבה פרשה ג סימן ד):

"ר' שמעון בן יהוצדק שאל לרבי שמואל בר נחמן, אמר ליה: מפני ששמעתי עליך שאתה בעל אגדה מהיכן נבראת האורה? אמר ליה: מלמד שנתעטף בה הקדוש ברוך הוא כשלמה והבהיק זיו הדרו מסוף העולם ועד סופו. אמרה ליה בלחישא. אמר ליה: מקרא מלא הוא "עוטה אור כשלמה נוטה שמים כיריעה" ((תהלים קד))."

לשון זו של "עוטה אור כשלמה" אנו מזכירים מדי יום טרם עטיפת הטלית. בשעת עטיפת הציצית נמשך עלינו אותו אור גנוז שבא מכח עטיפתו של ה' יתברך כשלמה. אותו אור נעטף בשני צידיו במזוזה מימינו ובנר חנוכה משמאלו. מבאר החת"ם סופר כי הנר והמזוזה יוצרים ביחד את שם ה' - י"ה. המזוזה מימינו כדמות ה', הנר משמאלו יחד עם צורת הפתח נראה כ-ה'.